

СВЕТЛАНА ЈАНЧИЋ
Народна библиотека Србије,
Београд

УДК 025.3

ФУНКЦИОНАЛНИ ЗАХТЕВИ ЗА БИБЛИОГРАФСKE ЗАПИСЕ

(Functional Requirements for Bibliographic Records)
– нови приступ каталожком концепту –

Сажетак: Иновирана међународна каталожка начела, усвојена на првом IFLA-ином састанку стручњака за израду Међународног каталожког правилника (Франкфурт, 2003), заснована су на искуствима каталожке традиције и концептуалним моделима докумената *Функционални захтеви за библиографске записе* (FRBR) и *Функционални захтеви и нумерисање нормативних записа* (FRANAR).

У раду су приказане основне карактеристике концепта FRBR: циљеви студије, област истраживања, методологија и структура модела.

Кључне речи: Париска начела, Франкфуртска начела, каталожка правила, ISBD, OPAC, FRBR, AACR, библиографски запис, елемент податка, минимални ниво записа, функционалност записа, ентитети, атрибути, односи, кориснички поступак, објектно-релациони модел

Процес кодификовања каталожких правила на међународном плану покренут је пре готово пола века, усвајањем Париских начела¹, развијањем

---

1 *International Conference of Cataloguing Principles*, Paris, 9th-18th October, 1961. London, 1963. Закључци и препоруке усвојени на овом скупу представљали су основни документ на коме су се темељили сви новији каталожки правилници. Био је то значајан корак ка стварању унифициране теоријске основе за даљи рад на доношењу јединствених међународних каталожких принципа. *Париска начела*

концепта Универзалне библиографске контроле (UBC), Универзалне доступности публикација (UAP) и доношењем релевантних ISBD-а и њиховом имплементацијом у националне каталошке правилнике.

У периоду који је уследио, аутоматизоване библиографске базе података замениле су лисне каталоге, а OPAC (Online Public Access Catalogue) окружење и све доминантније присуство електронских публикација условило је радикалне промене у сфери „библиографског универзума“. Промене каталошког концепта дошле су до изражаја превасходно у померању тежишта са модела унифицираног и јединственог ка моделу контролисаног и усклађеног приступа организацији каталога, идентификовању библиографских извора и креирању и размени релевантних мета информација. Кључни принципи на којима се изграђује нова каталошка парадигма засновани су на редефинисаним међународним каталошким Начелима.²

Иновирана Начела проширују Париске принципе и утврђују јединствени оквир за развијање и усаглашавање постојећих националних каталошких правилника, полазећи од прагматичног става – израдити правилник примерен потребама корисника у чијем ће фокусу бити постављени темељни задаци каталога: проналажење, идентификација, селекција и директан приступ библиографским изворима. Начела укључују све врсте грађе, утврђују дескриптивне и садржинске аспекте библиографских и нормативних записа, релевантне приступне тачке за њихово проналажење, уз уважавање модела FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records), који преиспитује и редефинише функције библиографског записа.

На Стокхолмском семинару о библиографским записима, одржаном 1990. године у организацији Секције за библиографску контролу IFLA-е и Програма за универзалну библиографску контролу и MARC (UBCIM),³ иницирана је израда студије чији је циљ био утврђивање функције библиографског записа у односу на различите медије и различите потребе корисника. Предмет разматрања били су не само елементи библиографског описа, већ и елементи за претраживање (име, наслов, предмет), елементи за разврставање (различити видови класификације), као и анотације. Студијска група израдила је препоруке за основни функционални ниво записа националних библиографских агенција. Стални одбор IFLA-е усвојио је 1977. године извештај студијске групе.

дефинисала су задатке и структуру каталога, прокламовала принцип јединствене одреднице као кохезионог фактора библиографске организације каталога, утврдила основне елементе каталошког описа и разрадила појам индивидуалног и колективног ауторства.

² First IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003.

³ IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme.

Понуђени модел, подигнут на ниво апстракције, разматра структуру записа независно од каталожких принципа. Намењен је библиотечким корисницима, издавачима, дистрибутерима, као и корисницима информационог сервиса изван традиционалног библиотечког окружења. Структура модела заснована је на **ентитетима, атрибутима и односима**⁴. Ови елементи изведени су из логичке анализе података који се налазе у библиографским записима. Примењена је методологија анализе појединачних ентитета која се уобичајено користи за развој концептуалних модела релационих база података. Главни извори, коришћени у анализи, укључују релевантне стандарде за библиографске описе (ISBD), Упутства за нормативне и упутне јединице (GARE)⁵, Упутства за предметне нормативне и упутне јединице (GSARE)⁶ и Приручник за UNIMARC.

Први корак у примени модела јесте одређивање кључних **ентитета** који су од интереса за кориснике. Ентитети су основни елементи модела библиографског записа и подељени су у три групе.

Ентитете прве групе чине:

- *дело* – одређено интелектуално или уметничко остварење, апстрактни ентитет, у каталожкој теорији дефинисан као литерарна јединица;
- *експресија* – интелектуална или уметничка реализација једног дела у облику алфанумеричког, нотног или кореографског записа, визуелног записа или у мултимедијалној комбинацији; свака промена у реализацији дела (преношење из текстуалног у видео израз), у интелектуалним инструментима коришћеним за изражавање дела (превод са једног на други језик, прерада, редиговане верзије истог текста и сл.) доводи до нове експресије;
- *манифестација* – физички израз експресије дела, његова материјализација (монографска публикација, серијска публикација, рукопис, карта, плакат, звучни снимак, филм, видео, мултимедија, компакт диск и сл.);
- *јединица* – појединачни примерак манифестације, конкретан ентитет (примерак књиге, једна звучна касета, једна географска карта и сл.).

⁴ Анализа и поређење атрибута и односа утемељени су на методологији коју је развио Џејмс Мартин (James Martin) *Strategic Data-Planning Methodologies* (1982). Видети и: Simson, Gream. *Data Modeling Essentials* (1994); Perkinson, Richard. *Data Analysis* (1984); Elmarsi, Ramez, Navanthe, Shamkant. *Fundamentals of Database Systems* (1989).

⁵ Guidelines for Authority and Reference Entries.

⁶ Guidelines for Subject Authority and Reference Entries.

Ентитете друге групе чине особе или колективна тела која носе одговорност за интелектуални или уметнички садржај дела, физичку производњу и дистрибуцију. То су:

- *особе* – личности повезане са стварањем или извођењем дела (аутор, коаутор, уредник, преводилац, композитор и сл.) или особе које су предмет дела;
- *колективна шела* – организација или група појединаца и/или организација која делује као целина, укључујући и политичко-територијалне јединице и скупове; колективно тело се сматра ентитетом уколико је одговорно за настанак или извођење дела или је предмет дела.

Ентитети треће групе представљају додатни скуп ентитета у функцији предмета дела. То су:

- *фојам* – апстрактна представа или идеја која може бити предмет дела (различита подручја знања, струке, теорије, технике и сл.);
- *објекат* – материјална ствар (живи и неживи објекти из природе, објекти које је израдила људска рука и сл.);
- *догађај* – чињенице или дешавања (историјски догађаји, раздобља, временски периоди и сл.);
- *место* – различите локације (земаљке и ванземаљске, историјске и савремене, географске и сл.).

Следећи корак у примени модела је идентификација кључних карактеристика (**атрибута**) сваког појединачног ентитета. Ови елементи служе корисницима при формулисању упита и тумачењу одговора. У том контексту појављују се:

- *атрибути дела* – наслов дела, облик дела (роман, драма, биографија, соната, фотографија и сл.), датум дела (година настанка дела, или година првог издања или објављивања), контекст дела (историјски, уметнички, интелектуални или други контекст у којем је дело настало), медиј извођења и сл.;
- *атрибути експресије* – наслов, облик, датум, језик, опсег, контекст, нумерички подаци и очекивана редовност излагања (серијске публикације), врста партитуре, медиј извођења, размер (картографска грађа), приказ рељефа (картографска грађа) и сл.;
- *атрибути манифестације* – наслов, подаци о одговорности, податак о издању, место издавања/дистрибуције, назив издавача/дистрибутера, издавачка целина, облик носиоца, обим, физички медијум, димензије, системски захтеви и сл.
- *атрибути особе* – име, датум рођења и/или смрти, титуле, ознаке уз име и сл.;

- назив, нумеричка ознака (за скупове), место (седиште колективног тела, место одржавања састанка), датум (датум одржавања скупа, датум оснивања колективног тела и сл.);
- *аџрибуџи појма* – назив појма;
- *аџрибуџи објекта* – назив објекта;
- *аџрибуџи догађаја* – назив догађаја;
- *аџрибуџи места* – назив места.

Библиографски **односи** служе као посредници за описивање веза које се успостављају између ентитета. У библиографском запису они пружају додатне податке који кориснику олакшавају претрагу и омогућавају повезивање сродних ентитета. Односи могу да функционишу само уколико су ентитети прецизно и јасно одређени.

Студија „Функционални захтеви за библиографске записе“ представља објектно-релациони модел који, кориснички оријентисаним приступом, налази примену у аутоматизованим библиотечким системима (WorldCat), проширујући свој утицај и на архивистику, музеологију и издавачку делатност. Од посебног значаја је чињеница да се овај модел, термилошки и концептуално, укључује у ревизију Англо-америчких правила за каталогизацију (AACR).

Библиографија

1. Functional Requirements for Bibliographic Records : final report / IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. München : Saur, 1998.
2. Izjava o међународним каталошким начелима : nacrt прихваћен на Првом IFLA-ином састанку стручњака за израду Међународног каталошког правилника, Frankfurt, 2003. Preuzeto sa: http://www.ddb.de/news/pdf/statement_draft.pdf
3. Guidelines for Authority Records and References. 2nd ed. Rev. München : Saur, 2001.
4. Statement of Principles adopted at the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October, 1961. London : IFLA Committee on Cataloguing, 1971.
5. IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code. Frankfurt, 2003.

FUNCTIONAL REQUIREMENTS FOR BIBLIOGRAPHIC RECORDS

Abstract: Updated International Catalogue Principles adopted at the first IFLA meeting of experts for preparation of the International Catalogue Rules (Frankfort, 2003), are based on the experience of the catalogue tradition and the conceptual models of the documents the "Functional Requirements for Bibliographic Records" (FRBR) and the "Functional Requirements and Numbering of Authority Records" (FRANAR).

The paper presents the basic features of the FRBR concept: the goals of the study, the research field, the model methodology and structure.

Key words: Paris principles, Frankfort principles, catalogue rules, ISBD, OPAC, FRBR, AACR, bibliographical record, record functioning ability, entities, attributes, relationship, use procedure, object relation model.

Summary

Updated International Catalogue Principles adopted at the first IFLA meeting of experts for preparation of the International Catalogue Rules (Frankfort, 2003), are based on the experience of the catalogue tradition and the conceptual models of the documents the „Functional Requirements for Bibliographic Records“ (FRBR) and the „Functional Requirements and Numbering of Authority Records“ (FRANAR).

The paper presents the basic features of the FRBR concept: the goals of the study, the research field, the model methodology and structure.

Svetlana Janchich